

Wie de slingerende weg langs de duinrand van Den Haag naar Katwijk volgt, ontwaart na enige tijd een bossig duinterrein, dat de naam „Pan van Percijn” draagt. Het is méér dan een duinpan alleen. Deze schilderachtige binnenduinen met de door de zeewind gebogen dennen, populieren en abelen, met zijn duinplassen en weiden, omgeven door hakhout en boomgroepen, is een dorado voor planten- en vogelliefhebbers.

Wanneer we het rumoer van de drukke autoweg achter ons laten en de duinpaden volgen, worden we al dadelijk getroffen door de blauwe weelde van het hoge, rijkbloeiende slangekruid, dat overal de duintjes en de wegranden siert. De pas uit de knop gekomen bloemen zijn rozerood, dan worden ze paars en tenslotte blauw. De konijnen moeten niet veel hebben van deze ruwe gast en mijden hem evenals de kleinere stekelige akkerkromhals, eveneens met blauwe bloempjes.

De grootste verrassing van de dag trof ik al na een kwartier aan: de boslathyrus. Een zeldzaamheid in onze duinen, deze plant met zijn lange, spitse bladeren en opvallende $1\frac{1}{2}$ cm grote, rood-met-groen-en-paarse bloemen. Hij heeft een voorkeur voor kreupelhout en schijnt wel tot 2 meter hoog te kunnen worden. Maar hier verheft hij zich niet zo ver van de grond en valt dan ook de meeste wandelaars niet op, wat misschien wel een geluk is.

Tussen een groepje eiken staan talloze fris-groene eikvarens. In sommige streken wordt deze veel voorkomende duinvaren engelzoet genoemd naar de zoetige wortelstok.

Langs de weg prijkt overal de hoge pastinaak met zijn gele schermen. Een echte plant van dijken en wegen! Hier en daar komt hij in grote groepen in de Hollandse duinen voor. Misschien zijn dat nog verspreide nakomelingen van de pastinaken, die vroeger werden gekweekt om de geelwitte wortel, die als veevoer diende.

In het struikgewas op vochtige plekken, maar ook in het droge duin op beschaduwde plaatsen, vindt men vrij veel bitterzoet met de paarse bloemen en gele vooruitstekende helmknoppen. De plant dankt zijn naam aan de stengel. Kauwt men hierop, dan smaakt deze eerst bitter en dan zoet. Het valt mij altijd op, welk een aanpassingsvermogen het bitterzoet heeft. Zowel in het moerassige elzenbos als hier in het duin vindt men hem. Maar in het elzenbroek vormt hij hoge slingerplanten, hier op de zandgrond blijven zij laag en vertonen minder slingerneigingen.

Een veel voorkomende bewoner van het Hollandse duin is de gele koningskaars of toorts. De toorts houdt van het droge open duin en de felle zon.

Fraaier nog dan die van de toorts zijn de grote gele bloemen van de teunisbloem. Het is geen oorspronkelijk Nederlandse plant, maar hij is toch geheel in onze wilde flora ingeburgerd. De teunisbloem is afkomstig uit Amerika, waar hij *Evening Primrose* (Avondsleutelbloem) wordt genoemd. Deze naam wijst op het feit, dat de bloemen eerst tegen de avond opengaan. Dan staan zij als gele lichtjes in het duin en de volksnamen „Wilde Lantaarn” en „Nachtbloem” zijn dan ook terecht gegeven. De Duitsers noemen hem „Nachtkerze”. Ook de nachtsilene ontsluit eerst tegen de avond zijn mooie witte bloemen; overdag maken zij een nogal verfromfaaide indruk. Een derde plant, die ook eerst tegen de avond zijn

volle bloei toont is het zeepkruid met rose bloemen, die precies drie dagen bloeien. 's Avonds komen de gammauiltjes in grote getale er op af. De naam dankt de plant aan de merkwaardigheid, dat de wortelstokken in het water gaan schuimen.

Wanneer we het duin afdalen, strekt zich voor ons een grote zandvlakte uit, waarvan grote stukken roodbruin zijn gekleurd door buntgras, dat met zijn borstelige bladen dichte zoden vormt. Dit duingedeelte moet, gezien deze overvloed van buntgras, dus betrekkelijk kalkarm zijn. Verderop is blijkens de welig tierende duindoorn het duin weer veel kalkrijker. Opvallend is, dat de duindoorn op betrekkelijk vochtige plaatsen veel minder doorns heeft dan in het droge duin. Tussen de duindoorn verheft zich overal het schermdragend havikskruid met zijn gele, schermachtige trossen.

De tijm vormt hier prachtige paarse pollen op het lichte zand. Onze dichter Werumeus Buning zei terecht over tijm:

„Een gering blaadje tijm, tussen de vingers gewreven, het behoeft niet meer dan een splinter te zijn, riekt naar een stille warme wereld”. Op een zonnige dag geniet de tijm veel belangstelling van bijen en andere insecten. Zelfs op dit nietige plantje kan de goede waarnemer gallen ontdekken, afkomstig van een galmijt, die behaarde propjes en blaadjes vormt. Grote stukken duin zijn prachtig geel gekleurd door rolklaver, die dank zij de stikstofbacteriën in de wortelknolletjes stikstof in de grond brengt.

Afgedaald in een bosrijk terreintje trekken de donkerrode bloemen van de hemelsleutel, een echte sedum met dikke, vlezig bladen, onze aandacht. Bladerend in een oud „Album der Natuur” (1867) trof ik onlangs een nu nog lezenswaardig artikel aan van F. W. van Eeden, de vader van de dichter, over „De bosschen van Kennemerland”. *) Over het „purpere huislook” weet deze botanicus te vertellen: „Deze plant, die wij reeds in

*) In de jaargang 1866 schreef hij een artikel „De flora der Hollandsche duinen”.

den Hout hebben gevonden, komt in al de oude bosschen van Holland, Zeeland en Friesland voor, zonder daarom zoo gemeen of alledaagsch te zijn als de paardebloem, het maagdeliefje en de gewone weegbree". Hij signaleert in zijn uitvoerig artikel allerlei bekende en ook zeldzame planten, waardoor wij een goed beeld krijgen van de Kennemerflora een honderd jaar geleden. Van Eeden stemde zijn lezers niet optimistisch: „Het liefelijke, zwijgende rijk der planten moet plaats maken voor dat van den woelenden en tierenden mensch". Maar hij voegt er manmoedig aan toe: „Doch hierover treuren wij niet". Intussen hebben wij reden om van Eeden te benijden. Gelukkig is er ook nu nog veel schoons te genieten in onze duinstreken.

Rijk bloeit nog de kamperfoelie, die ook al enkele exemplaren met bessen toont. Het is een echte avondbloem en een dankbare gastheer voor de langtongige pijlstaartvlinders. De bloei duurt één of twee dagen. Verschillende hoge kardinaalsmutsen sieren het duin. Vaak worden ze in het voorjaar kaalgevreten door de kardinaalsmutsmot, waarvan de rupsen in grote webben over de struiken zijn uitgespreid. Maar ze schijnen zich toch steeds weer van de schade té herstellen. Zo heeft de duindoorn vaak erg te lijden van de rupsen van de bastaardsatijnvlinder. Maar ook deze duinbewoner kan een stootje hebben.

Bijzonder mooi is ook altijd de vlasleuwebek met de gele bloemen en het opvallende oranje honingmerk. Hommels, die met hun korte tong de honing niet langs de legale weg kunnen bereiken, bijten vaak een gaatje in de bloemspoor. Tussen de duindoorns verheffen zich hier en daar de wilde asperges met hun prachtig-fijne groen. Straks zullen de bessen als rode koralen tussen de naaldvormige blaadjes hangen.

Natuurlijk ontbreekt hier ook het prikkelharige bitterkruid met de gele bloemhoofdjes niet. Echt een plant van het droge, open duin. Dan is er verder de kleine bevernel met de fijne witte schermpjes. Deze heeft gladde stengels, dit in onderscheid met een andere schermbloemige duinplant, het heggedoornzaad, dat een ruwe stengel heeft.

Verschillende dennen zijn er aangeplant: de grove den, de Oostenrijkse den en de Corsicaanse den. Op de grove den vindt men aan de jonge takken soms een klompje hars, waarin een roodachtig rupsje blijkt te huizen. Het is een harsmannetje (*Evetria resinella*), die twee jaar in dit harshuisje verblijft.

Onder een rij dennen aan de voet van een helling trof ik niet alleen veel bitterzoet aan, maar ook een plant, die door de geur aan watermunt deed denken, wat evenwel niet klopte met de droge vindplaats. Het bleek het zeldzame kattenkruid (*Nepeta cataria*) te zijn. De bloemen zijn licht-rose, een lila familielid van dit kattenkruid is de plant, die veel in tuinen wordt gezet. Hier spreidt ook de heggerank zijn ranken naar alle kanten over de met dennenaalden bezaaide bodem uit. De heggerank is tweehuizig, de vrouwelijke bloemen bevinden zich dus nooit met de mannelijke op één en dezelfde plant. Zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen zijn groengeel van kleur, maar de vrouwelijke zijn kleiner. In augustus zijn ze al uitgebloeid en verschijnen er prachtige rode bessen. Het is een plant, die met zijn gelobde bladeren, lange ranken en bessen altijd een sieraad van onze duinen vormt. De bessen zijn giftig, maar niet zo giftig als de

dikke knolvormige wortelstok, die erg groot kan worden. De volksnamen „vergifbezen” en „vuurwortel” zeggen genoeg.

Overall verspreid in de duinen komt men de vlier tegen, op droge gedeelten, waar bovendien de zeewind vrij spel heeft, meest niet in al te fleurige staat. Maar hij weet zich toch te handhaven. De sterk geurende bloemen, die evenwel geen honing bevatten, zijn nu overwegend uitgebloeid en weldra zullen de zwarte bessen weer allerlei vogels trekken. Vroeger werd het purperrode sap van deze bessen als kleurstof gebruikt. Allerlei magische krachten schreef men er aan toe. En de veel op de vlier voorkomende Judasoor, een bruinzwarte op een menseoor gelijkende zwam, zal dit bijgeloof wel versterkt hebben.

De duinroos, die in de Haagse duinen nog maar heel weinig voorkomt, is hier ook aanwezig. In de herfst is deze roos goed van de algemene egelantier en hondsroos te onderscheiden door de zwarte bottels. De Gelderse roos is al lang uitgebloeid en toont hier en daar nog de helderrode vruchten, die vooral door lijsters worden gegeten. Het is met de naam „Gelderse roos” een vreemde zaak. Een roos is het niet, want deze struik behoort tot de Kamperfoelifamilie. De bewering, dat de Gelderse roos zijn naam te danken zou hebben aan de hertogen van Gelre, die de bloem in hun wapen zouden hebben opgenomen, wordt door mevr. M. C. Blöte-Obbes in haar „Boom en struik in bos en veld” bestreden. Ook de echte roos heeft vijf bloembladjes en het lijkt aannemelijker dat deze echte roos, een veel gebruikt symbool, en niet de Gelderse roos in het wapen was opgenomen. Mevr. Blöte merkt dan nog op: „Dat het de Gelderse roos zou zijn is uitgesloten, want die droeg vroeger de naam van watervlier of swelkenhout en is bovendien geen plant, die speciaal in Gelderland voorkomt.”

Ook de driedistel, het pronkstuk van de Haagse waterleidingduinen, is hier te vinden. De bloemhoofdjes, goud- en zilverkleurig in de felle zon, vallen iedere duinwandelaar op. De omwindselblaadjes zijn sterk hygroscopisch. Ademt men er op, dan sluit zich de bloem. Ook in Zuid-Limburg komt deze kalkminnende plant voor. De esdoorn, die hier staat zit nu al weer vol met zwarte vlekken van de schimmel *Rhytisma acerinum*, waarvan „De Kleine Johannes” verhaalt, dat ze afkomstig zijn van de inkt van kabouters. Ook zijn er verschillende gallen op te vinden. Op de beschaduwde bosgrond staat veel uitgebloeid nagelkruid met zijn typische haakvruchtjes en verder de akker-

kool, een composiet, die men spoedig herkent omdat hij geen vruchtpluis heeft. De naam akkerkool lijkt me overigens weinig geslaagd, want de plant komt minstens evenveel voor in het bos en langs wegen als op de akker. De bosandoorn met zijn donkerrode bloemen en hartvormige bladeren is hier onder de bomen eveneens in zijn element. De sterke onaangename geur verradt zijn aanwezigheid al spoedig. Bepaald aangener is de geur van het boskruiskruid, dat gemakkelijk te herkennen is aan de kleine naar buitenomgerolde straalbloempjes, die bij het klein kruiskruid geheel ontbreken.

Er is ook een weelde van salomonszegel op bepaalde plekken. Ze zijn nu allang uitgebloeid. In mei zagen we nog al eens, dat de bloemen bezoek kregen van hommels. Toch hebben ze geen honing, maar het suikerhoudend weefsel onderin de bloem schijnt een trekpleister voor hen te vormen. Vanaf een hoog duin dwaalt onze blik over het steeds wisselend landschap, over de in de late zon blinkende duintoppen, de met bomen omzoomde wei en in de verte de akkers in verschillende variaties van groen, waar in de lente hyacinten, tulpen en narcissen een kleurrijk schouwspel opleverden. De hemel weerspiegelt zich in het roerloze water van het duinmeer, waarboven enkele meeuwen zweven. Afgedaald naar het meertje staan wij plotseling voor een dichte randbegroeiing van manshoog harig wilgenroosje, waarvan de rode bloemen fel afsteken tegen het lichtgroene blad van de jonge wilgen en de roestbruine waterzuring. Een slingerend weggetje voert ons verder langs een boerderijtje, waar in een verwilderd tuintje een reuzenbalsemien met zijn rose bloemen hoog oprijst. Over de duintoppen valt nu het laatste licht. Nog een enkele blik op een weelderige duinvallei vol geurende kamperfoelie en dan aanvaarden we de terugweg.

juli 1961

Jonge visdieven.

Foto: Mej. L. van Vliet

